

ALKOTMÁNYOSSÁGI KÉRDÉSEK A KÖZTISZTVISELŐI ESKÜ ZÁRADÉKÁVAL KAPCSOLATBAN

A köztisztviselők jogállásáról szóló törvény¹ módosítása nyomán 2001 júliusától a köztisztviselői eskü az eskütevő meggyőződése szerint kiegészülhet az „Isten engem úgy segítjen!” záradékkal. Az esküt – mint eddig is – a köztisztviselőnek a kinevezését megelőzően kell letennie, de az eskü törvényben meghatározott szövegének megváltozása miatt 2000 nyarán mindazoknak át kellett ezen esniük, akik esetleg évtizedek óta a közszférában dolgoznak, ha nem akarták, hogy az eskütétel megismétlése hiányában közszolgálati jogviszonyuk megszűnjön. A törvény szerint az eskütételt úgy kell megszervezni, hogy az a munkáltatói jogkör gyakorlója és a munkatársak előtt történjen, a szóban elmondott esküszöveget pedig írásban meg kell erősíteni. Az írásos megerősítést hordozó esküokmány a köztisztviselő személyi anyagának részét képezi. A törvény alkotmánybírói vizsgálata előtt áll, az alábbiakban egy gondolat-kísérlettel azt tekintem át, hogy a normakontroll során milyen szempontokat vehet számításba a testület.

A magyar jog az eskünek nagy jelentőséget tulajdonít, összesen huszonegyféle esküt határoznak meg a jogszabályok, ezek letétele pedig kivétel nélkül valamilyen jogviszony létrejöttének a feltétele. A haláltól az erdészen, a hivatásos vadászon és a közjegyzőn át az országgyűlési képviselőig eskütétel szükséges a különböző közmegbízások elnyeréséhez, ezek a tisztségek vagy munkakörök eskütétel nélkül nem tölthetők be. A szöveg ünnepélyes keretek között történő elmondásával az eskütevő jellemzően olyan kötelezettségeket vállal, amelyeket a reá vonatkozó jogszabályok amúgy is kötelezővé tesznek számára, például azt, hogy az állam- és szolgálati titkot megőrzi. Az esküvel vállaltak be nem tartása miatt pedig nem esküszegés, hanem jogsértés miatt lehet valakit elmarasztalni, állam- vagy szolgálati titoksértés miatt például büntetőeljárást lehet vele szemben indítani.

Az eskünek szempontunkból logikailag három típusa különböztethető meg, a magyar jogban ebből csak kettőre van példa. Az eskü első típusának nem része az „Isten engem úgy segítjen!” záradék, bár semmi nem tiltja, hogy a jogszabályban meghatározott szöveg után az eskütevő hozzátegyen valamit az elmondottakhoz, akár ezt, akár mást. Írásban azonban

csak a záradék nélküli szöveg erősíthető meg. Ilyen esküt kell tennie például a mezőőrnek, a szabadalmi ügyvivőnek, a katonának és a hites bányamérőnek.

A második típus esetében – amelyre szerencsére a magyar jogban nem találunk példát – a záradék minden esetben, tehát az eskütevő meggyőződésétől függetlenül része az esküszövegnek, és írásban is ezt kell megerősíteni.

A harmadik eskütípus esetében az esküszöveget meghatározó jogszabályszoveg tartalmazza ugyan a záradékot, azonban azt minden esetben megelőzi egy zárójeles kitétel, amely szerint a záradékot csak akkor kell elmondani, ha az az eskütevő meggyőződésének megfelel. A köztisztviselői eskü ebbe a típusba sorolható, de ilyen esküt tesznek az országgyűlési képviselők, az Országgyűlés előtt esküt tevő, vezető közjogi tisztséget betöltő személyek, az állami vezetők, a bírák, az ügyészek, az ügyvédek, a könyvvizsgálók, a választási szervek és a választási irodák tagjai.² A magyar állampolgárságot honosítás útján megszerzők is választhatnak a záradékkal ellátott és a záradék nélküli szöveg közül. Esetükben a törvény csak az előbbi tekinteti eskütételnek, a záradék nélküli szöveget fogadalomnak nevezi, de egyébként nem tesz különbséget a kettő között.³ Az eskü e harmadik típusa az alkotmány több szakaszával kapcsolatban is vet fel kérdéseket – ez indokolja az alkotmánybírói vizsgálatot. A záradék szövegében Istent emlegetvén elsősorban a lelkiismereti és vallásszabadságot kell számításba vennünk.

A KINYILVÁNÍTÁS KÖTELEZŐ

Fel kell tennünk a kérdést: ha a törvény szerint az eskütevő a meggyőződése szerint mellőzi vagy mondja el a záradékot, akkor leteheti-e az esküt meggyőződésével ellentétesen, például úgy, hogy bár meggyőződése azt diktálja, hogy az eskü végén elmondja a kérdéses mondatot, ezt valamilyen okból mégsem teszi meg?

a) Tegyük fel, hogy nem, hiszen ebben az esetben esküje nem felel meg a törvényi feltételeknek: nem meggyőződése szerint teszi azt le. Számomra ez a vá-

lasz az elfogadhatóbb, mivel az eskü erős morális tartalma is azt követeli meg, hogy az eskütevő elmondott esküjét érezze magáénak, vegye komolyan, azonosuljon vele, az feleljen meg a meggyőződésének. Ebben az esetben azonban a kétféle szöveg közötti választás egyáltalán nem szabad, az eskütevő meggyőződése a döntést már előre meghatározza.⁴ Az alkotmány 60. § (2) bekezdése szerint vallását és meggyőződését mindenki szabadon kinyilváníthatja, de – a negatív vallásszabadság alapján – kinyilvánítását mellőzheti is. Az a jogszabály, amely kötelezővé teszi a meggyőződés kinyilvánítását azzal, hogy a kétféle szöveg közötti kötelező, meggyőződése alapján meghatározott választás elé állítja az eskütevőt, nem-hogy nem segíti elő a lelkiismereti és vallásszabadság érvényesülését, hanem éppen korlátozza azt. Ez a szabadság ugyanis nem azt jelenti, hogy ha a meggyőződés kinyilvánítása kötelező, akkor bármilyen tartalommal lehet nyilatkozni, hanem azt, hogy a jog alanya a kinyilvánítás helyét, idejét és módját, sőt azt is megválaszthatja, hogy él-e a kinyilvánítás lehetőségével vagy sem. A köztisztviselői törvény e jog korlátozását több tekintetben is megvalósítja; a kinyilvánítás kötelezővé tétele mellett meghatározza annak körülményeit is: a meggyőződés megvallásának a munkáltatói jogok gyakorlója és a munkatársak előtt kell történnie, szóban és írásban egyaránt nyilatkozni kell. Mivel a záradék szövege a törvényben meghatározott, a nyilatkozat tartalma tekintetében is érvényesülnek bizonyos korlátok, aki tehát nem Istenre, hanem istenekre, vagy akár nem is istenségre, hanem az ősanyára akar esküt tenni, mert meggyőződése ezt diktálja, nem teheti meg, illetve azt mond, amit akar, de az írásbeli megerősítésen ez már nem szerepelhet.

b) Lehet, hogy a fenti érvelés kiindulópontja, a feltett kérdésre adott – számomra elfogadhatóbb – válasz rossz volt, vagyis az eskütevő választását valójában nem határozza meg meggyőződése. Esküje érvényes akkor is, ha azt meggyőződésével ellentétesen teszi le, és ha a kétféle szöveg közötti választásában nem a meggyőződés, hanem más tényező játszik meghatározó szerepet, például az, hogy a főnök és a kollégák előtt nem akarja kinyilvánítani meggyőződését. Ebben az esetben nem beszélhetnénk kötelező kinyilvánításról, a meggyőződés eltitkolható, a negatív vallásszabadságot a törvény így nem korlátozná, viszont a vallásos meggyőződés kinyilvánításának módja és a nyilatkozat tartalma tekintetében itt is korlátozást tapasztalunk. Szóban és írásban kell mások előtt nyilatkozni, a politeista vallást ráadásul ez a megoldás sem tolerálja, ugyanúgy, mint az előző. Ezzel az értelmezéssel tehát kisebb mértékű korlátozashoz jutunk el, azonban kétségtelen, hogy a lelkiismereti és vallásszabadság itt is korlátozott.⁵

A fent feltett kérdésre adott választól függetlenül – mindkét esetben – arra jutottunk, hogy az eskü ilyen formában korlátozza az eskütevők lelkiismereti és vallásszabadságát. Alapjogot korlátozni persze lehet, de a korlátozásnak meg kell felelnie bizonyos feltételeknek. Ha az Alkotmánybíróság által használt szükségességi-arányossági tesztet vesszük számításba, a szükségességi kritériumnál mindjárt megakadunk. Melyik az az alapvető jog vagy alkotmányos érték, amelynek védelme vagy érvényesülése ezen alapjogkorlátozás nélkül, más módon nem érhető el? Köztisztviselők esetében az alapjogkorlátozással elérni kívánt cél bizonyára a törvényesség érvényre juttatása a közigazgatásban, a közélet tisztasága, a közigazgatás működőképessége. De valóban elengedhetetlenül szükséges-e a köztisztviselők lelkiismereti és vallásszabadságának az eskü útján való korlátozása ezen cél elérése érdekében? Bizonyosan nem. A közszolgálatban dolgozók munkavégzésének szabályai körében előírható mindaz, amit az esküvel kell vállalnia a köztisztviselőnek, így a joghatások tekintetében az eredmény ugyanaz, de a jogalkotó megspórolhat egy alapjogkorlátozást. Nem hagyhatjuk figyelmen kívül azokat a körülményeket sem, amelyek között az esküt le kell tenni: az eseménynek a munkáltató és a kollégák előtt kell történnie. Ilyen helyzetben az eskütevő könnyen érezheti úgy, hogy elvárják tőle az istenes vagy az Isten nélküli változat választását, még akkor is, ha ennek az érzésnek nincs is valós alapja, vagyis nem várnak el tőle semmit. Ha mégis felmerül a főnök vélt vagy valós elvárása mint motiváló tényező, az eskütevő – legalábbis gyenge – kényszer alatt áll. A lelkiismereti és vallásszabadságnak azonban éppen az a lényege, hogy az állam nem kényszeríthet senkit olyan helyzetbe, amely meghasonlásba vinné önmagával, azaz amely összeegyeztethetetlen a személyiségét meghatározó valamely lényeges meggyőződéssel,⁶ ebben az esetben azonban éppen ez történik. A jogalkotónak tehát nem teremtenie kellene az ilyen helyzeteket, hanem inkább elkerülnie. Egy munkavégzésre irányuló jogviszony létrejöttének, illetve fennmaradásának feltételeként meghatározott, az eskütevő meggyőződésével összefüggésbe hozott eskütétellel a jogalkotó mégis ilyen helyzetet teremtett – feleslegesen.

A KÖVETKEZTETÉS SZÜKSÉGSZERŰ

A lelkiismereti és vallásszabadság azon eleme, amely szerint meggyőződését mindenki szabadon kinyilváníthatja vagy annak kinyilvánítását mellőzheti, az információs önrendelkezési jog különleges, a vallásos

vagy más meggyőződésre utaló adatra vonatkozó speciális, az alkotmányban külön nevesített változatoként is felfogható. A személyes adatok védelméhez való, az alkotmány 59. §-ában biztosított jog tekintetében most megismételhetnénk mindazt, amit a véleménynyilvánítási szabadsággal összefüggésben már elmondtunk. Mindenki maga rendelkezik személyes adatai sorsáról, ennek keretén belül arról is, hogy kik előtt tárja fel azokat, az pedig, hogy a törvény alapján a főnök és a kollégák előtt egy adatról nyilatkozni kell, e jog korlátozását valósítja meg. Hogy szükséges-e ez a korlátozás, arról már szoltunk.

Az, hogy az eskütevő elmondja-e az „Isten engem úgy segítjen” záradékot, személyes adat. Nem is akármilyen, hanem különleges adat, mivel az érintett vallásos vagy más meggyőződésére utal, vagy legalábbis alkalmas arra, hogy abból valaki erre vonatkozó következtetést vonjon le. A közfelfogás szerint a vallásos ember hívja segítségül Istent az esküjében foglaltakhoz, az adatvédelmi törvény szerint pedig személyes adatnak kell tekinteni a valamely adatból levonható, az érintettre vonatkoztatható következtetést is, függetlenül annak valós vagy valótlan voltától.⁷ A záradék elmondása tehát akkor is a vallásos vagy más meggyőződésre utaló személyes adat, ha az eskütevő csak az esemény ünnepélyességének, fényének emelése céljából teszi azt hozzá a kötelező szöveghez, nemcsak a közfelfogás miatt, hanem azért is, mert maga a törvény rendelkezik úgy, hogy az eskütevő a meggyőződése szerint választhatja vagy hagyhatja el a záradékot. Bárhogy is dönt az eskütevő, akár záradékos, akár záradék nélküli az esküje, az eredmény mindenképpen az, hogy a közigazgatási szerv, a főnök és a kollégák tudomására hozza a meggyőződésre vonatkozó adatot; harmadik lehetőség, amely az adat titokban tartását lehetővé tenné, nincs. Ha nem teszi az esküje végére a záradékot, akkor ugyanis azt az adatot közli magáról, hogy meggyőződése szerint nem istenhívó.

Kezelheti-e az ilyen adatot a köztisztviselőt foglalkoztató közigazgatási szerv? Az adatvédelem szabályai szerint nem, hacsak nincs valamilyen konkrét jogalapja az adatkezelésre. Ez pedig nem lehet más, mint törvény, illetve az érintett hozzájárulása.⁸ A közigazgatási szerv nem rendelkezik megfelelő törvényi felhatalmazással a köztisztviselő vallásos vagy más meggyőződésére utaló adatának kezelésére, még akkor sem, ha az esküszöveget törvény, a Ktv. határozza meg. A Ktv. 61. § (1) bekezdése szerint a közigazgatási szervnél a köztisztviselőre vonatkozóan a törvény mellékletében nem szereplő körben – törvény eltérő rendelkezésének hiányában – adatszerzés nem végezhető, ilyen adatot nyilvántartani nem lehet. A mellékletben a meggyőződésre vonatkozó adatfajta

nem szerepel; a törvény eltérő rendelkezése, így az adatkezelés jogalapja a Ktv. esküszöveget meghatározó 12. §-a és az esküokmányt a személyi anyag részének nyilvánító 64. §-a lehetne, ez az adatkezelésre való felhatalmazás azonban nem felelne meg az adatvédelmi törvény általános szabályainak. Vallásos vagy más meggyőződésre vonatkozó adat kezelését ugyanis törvény is csak akkor rendelheti el, ha az nemzetközi szerződésen alapul, vagy alkotmányban biztosított alapvető jog érvényesítése, továbbá a nemzetbiztonság, a bűnmegelőzés vagy a bűnüldözés érdekében történik.⁹

Korábban már szó volt arról, hogy az eskü ilyen formában nem segíti elő alapjog érvényesülését, hanem éppen korlátozza azt. A Ktv. említett rendelkezései a felsorolt célok egyikét sem szolgálják, ezért nem teremthetnek megfelelő jogalapot az adatkezelésre. Törvényi felhatalmazás hiányában az adatkezelés jogalapját az érintett hozzájárulása jelenthetné, ez azonban a köztisztviselői eskü szabályai alapján fogalmilag kizárt. Mondhatnánk, hogy az esküokmány aláírása egyúttal az Avtv. által megkövetelt írásbeli hozzájárulás is. Az egyén önrendelkezési joga szerint minden autonóm személynek joga van szabadon, saját értékei és élettervei szerint dönteni és cselekedni, és ennek a jognak csak mások hasonló jogai szabnak határt. Ennek megfelelően az adatkezeléshez adott hozzájárulás csak akkor nyújt megfelelő jogalapot a személyes adatok kezelésére, ha az az érintett kívánságának önkéntes, határozott és tájékozott kinyilvánítása.¹⁰ Az önkéntesség azonban ebben a helyzetben kizárt, így pedig a hozzájárulást nem tekinthetjük valódi hozzájárulásnak. A köztisztviselő ugyanis, ha választania kell a kétféle szöveg közül, nem tud hozzájárulni az adatkezeléshez, hiszen a záradékkal ellátott, de a záradék nélküli szöveg is alkalmas arra, hogy annak alapján a meggyőződésére vonatkozóan következtetéseket vonjanak le. Ha pedig levonható olyan – akár valós, akár téves – következtetés, hogy az Istent segítségül hívó ember vallásos, az ezt mellőző ember pedig nem, akkor az már adatkezelés. Az „Isten engem úgy segítjen!”-es változat nem választása is tükröz tehát meggyőződést, és nem azt jelenti, hogy az érintett nem adott hozzájárulást az adatkezeléshez. Ha a köztisztviselő meggyőződésével ellentétesen választ, akkor a korábban már említett probléma (esküje meggyőződésével ellentétes, így nem felel meg a törvényben előírtaknak) mellett azzal is számolni kell, hogy vallási meggyőződésére vonatkozóan pontatlan adatot kezelnek majd róla személyi anyagában. Ez pedig az adatminőség elvét sérti.¹¹

A közigazgatási szerv azonban akkor sem kezelhetné ezt az adatot, ha a köztisztviselő (például az

eskütétel más módon történő szabályozása esetén) szabadon dönthetne hozzájárulása megadásáról: ezt ugyanis kifejezett törvényi tilalom akadályozza meg. Tilalmat fogalmaz meg a Ktv. már idézett 61. §-ának (1) bekezdése (a törvény mellékletében nem szereplő körben adatszerzés nem végezhető, hacsak törvény nem rendelkezik ettől eltérően, és a fent kifejtettek szerint nem is rendelkezik eltérően), és a lelkiismereti és vallásszabadságról, valamint az egyházakról szóló 1990. évi IV. törvény 3. §-ának (2) bekezdése is tiltja, hogy állami nyilvántartásba felvegyenek meggyőződésre vonatkozó adatot. A tilalom pedig az érintettnek még – az ebben a helyzetben egyébként kizárt – önkéntes hozzájárulásával sem írható felül. Az ilyen, adatkezelést megtiltó törvényi rendelkezés ugyanúgy az információs önrendelkezési jog korlátozását valósítja meg, mint az adatkezelést előíró törvény, csak más oldalról: még az érintett önrendelkezési jogának gyakorlása, a hozzájárulás megadása, vagy akár kifejezett kérése esetén sem engedi meg az adatkezelést. A korlátozást ebben az esetben számos dolog indokolhatja, például az, hogy kiszolgáltatott helyzetben semmilyen körülmények között nem várható el az érintettől, hogy hozzájárulását önkéntesen adja meg, vagy hogy bizonyos érzékeny adatok kezelése túl nagy kockázatot jelent az érintettre – elég csak a történelmi tapasztalatokra gondolni. A köztisztviselő olyan függőségi viszonyban van az őt foglalkoztató közigazgatási szervvel, amely viszonyban indokolt lehet előírni, hogy bizonyos adatkörön túl a munkáltató nem kezelhet személyes adatokat (különösen akkor, ha ezek érzékeny adatok), még akkor sem, ha a köztisztviselő ezt kéri, mert nem várható el tőle önkéntes hozzájárulás.

Megfelelő jogalap hiányában, sőt az erre vonatkozó kifejezett tilalmat megfogalmazó rendelkezés mellett tehát a közigazgatási szerv nem kezelheti a köztisztviselők vallásos vagy más meggyőződésére vonatkozó adatait. Az eskütevő nem válogathatja ki azokat a munkatársait sem, akik előtt szívesen feltárná meggyőződését. Ezért a szóban elmondott eskü esetében, amikor az eskütevő választ a kétféle szöveg közül, mindazok jogosulatlanul szereznek tudomást meggyőződéséről, akik az eseményen jelen vannak.

Ha eltekintünk a szóbeli eskütétel problémáitól, mivel azok a lelkiismereti és vallásszabadsággal összefüggésben már említett kérdéseket vetnének fel újra, és a továbbiakban az eskütétel írásban történő megerősítésére, valamint arra szorítkozunk,

MEGFELELŐ JOGALAP HIÁNYÁBAN, SŐT AZ ERRE VONATKOZÓ KIFEJEZETT TILALMAT MEGFOGALMAZÓ RENDELKEZÉS MELLETT TEHÁT A KÖZIGAZGATÁSI SZERV NEM KEZELHETI A KÖZTISZTVISELŐK VALLÁSOS VAGY MÁS MEGGYŐZŐDÉSÉRE VONATKOZÓ ADATAIT.

hogy a megerősítést tartalmazó esküokmányoknak mi lesz a sorsa, találhatunk olyan megoldást, amellyel a jogellenes adatkezelés elkerülhető. Amennyiben az eskü írásban történő megerősítését tanúsító esküokmány a törvény szövegének pontos átvételével, átmásolásával készül el, tehát úgy, hogy az tartalmazza „az eskütevő meggyőződése szerint” kitéltet és az „Isten engem úgy segítjen!” záradékot is, az esküokmány nem szolgálhat következtetés alapjául, hiszen ebben az esetben az eskütevőnek – legalábbis írásban – nem kell nyilatkoznia meggyőződéséről, az az ő titka marad, hogy meggyőződése alapján a záradék reá nézve érvényes-e vagy sem. Az ilyen esküokmány mindenkire nézve azonos szöveget tartalmaz, a meggyőződésre utaló adat nem kerül jogellenesen a köztisztviselő személyi anyagába. Sok közigazgatási szervnél nem így készítették el az esküokmányt, hanem előre megkérdezték a köztisztviselőket, hogy záradékos vagy záradék nélküli változatot kérnek-e. Ahol kétféle esküokmány közül kellett választani, ott ma törvénytől kezelik az emberek vallásos meggyőződésére vonatkozó adatokat, az ilyen okmányokat legjobb volna megsemmisíteni.

Ahol azonban az esküokmányon szereplő szöveget pontosan kimásolták a törvényből, így csak egyféle papír készült, nem sértették meg az adatvédelem szabályait. Az állampolgári jogok országgyűlési biztosának más volt erről a véleménye, amikor – megválasztott adatvédelmi biztos hiányában – vizsgálatra elé került egy beadvány, mely az esküokmány adattartalmát és kezelését

sérelmezte.¹² Állásfoglalásában önmagával is vitába keveredett azzal kapcsolatban, hogy személyes adat kezeléséről van-e szó. Míg az egyik helyen azt állítja, hogy „... az »Isten engem úgy segítjen!« szövegrész választása és [...] kinyilvánítása esetén sem tudhatja senki, hogy az az eskütevő miféle meggyőződését tükrözi”, abból „a bármely kívülálló által levont következtetés csak a saját szubjektív értékítéletét, lelkiismereti meggyőződését [sic!] tükrözi”, addig máshol azt írja, hogy „az olyan esküokmányban, amely az eskütevő választásának megfelelően tartalmazza, vagy nem tartalmazza az »Isten engem úgy segítjen!« mondatot, különleges adat szerepel, mert általánosságban alkalmas lehet az érintett lelkiismereti meggyőződésére vonatkozó következtetés levonására is”. Az alapkérdést ugyan nem sikerült eldöntenie, állást foglalt azonban az esküszöveg alkotmányossága mellett: nem kell megsemmisíteni azokat az esküokmányokat, amelyek a köztisztviselő válasz-

tása szerint tartalmazza vagy mellőzi a záradékot. Remélhetőleg a jövőben – egy érintett beadványa alapján – az adatvédelmi biztos is foglalkozik majd ezzel a kérdéssel.

E sajátos jogértelmezéstől eltekintve a törvény alkotmányának megfelelő értelmezésével és alkalmazásával tehát, legalábbis az esküokmányok tekintetében, el lehet kerülni a jogellenes adatkezelést, a szóban elhangzó esküvel összefüggésben azonban nem, hacsak nem fogják be a fülüket azok, akik éppen jelen vannak. A köztisztviselői eskü ilyen formában sérti az érintettek lelkiismereti és vallásszabadságát, valamint személyes adataik védelméhez való jogát.

A KONFLIKTUS FELESLEGES

A továbbiakban nem a köztisztviselői esküvel kapcsolatos alkotmányossági aggályaimról szólok, hanem a jogintézmény szerepéről általában. A köztisztviselővé válás feltételeként meghatározott eskütétel vajon valóban alkalmas és szükséges eszköze-e annak, hogy a közhivatalokban dolgozók megfelelő hozzáállása, felelős magatartása biztosított legyen? Mit is vállal a köztisztviselő esküjével? Először is hűséget a hazához és a néphez. Az állam elleni bűncselekmények egy részének törvényi tényállásából (hazaárulás, hűtlenség, az ellenség támogatása, kémkedés) fakadóan az ezzel ellentétes (hűtlen) magatartás egyébként is tilalmazott. Az alkotmány és az alkotmányos jogszabályok megtartása, amit az esküben vállal a köztisztviselő, nem csak az ő kötelessége, azt az alkotmány állampolgári kötelességként határozza meg. Az állam- és szolgálati titok megőrzése, a hivatali kötelességek részrehajlás nélküli, lelkiismeretes, becsületes, a jogszabályoknak megfelelő, pontos, etikus, az emberi méltóságot tiszteletben tartó, a legjobb tudás szerinti és a nemzet érdekeinek szolgálatában való teljesítése a köztisztviselőnek a Ktv. 37. § (1) és (2) bekezdésében a munkavégzés szabályai között előírt kötelezettsége. Vétkes kötelezettség-szegése miatt pedig fegyelmi eljárásnak és büntetésnek van helye a köztisztviselővel szemben. Az eskü szövege szerint végül a köztisztviselőnek példamutatón kell viselkednie. Az előzőekhez hasonlóan ennek az elvárásnak is megtalálható a jogi normába foglalt megfelelője, ezt az összeférhetetlenségi szabályok rögzítik: a Ktv. 21. § (5) bekezdése alapján ugyanis a köztisztviselő nem tanúsíthat hivatalához méltatlan magatartást.

A törvényalkotó azzal, hogy az esküt a köztisztviselővé válás elengedhetetlen feltételévé teszi, azt a látszatot kelti, mintha a munkavégzés e szabályai csak az eskütétel következtében válnának kötele-

zővé, mintha önmagában nem volna elég, hogy a kötelezettségek törvényben foglaltak, normatív módon meghatározottak. Nyilván nem erre gondolt a jogalkotó, így viszont az eskü csupán a közszolgálati jogviszony díszítőeleme. Az eskütétel mellett szólhat a hagyomány, az, hogy a világ számos országában ez így szokás, lehet igény az, hogy a köztisztviselővé válást kísérje, a közszolgálati erkölcsöt szentesítse valamilyen ünnepélyes, pátosszal teli esemény. Ha pedig az eskü szerepe csupán ennyi, akkor túl nagy az ára: célja nem indokolja, hogy alapjog-korlátozást valósítson meg, mert ehhez az eszközhöz csak végszükség esetén nyúlhat az állam, és az sem indokolt, hogy olyan jogkövetkezmények társuljanak elmaradásához, mint például a közszolgálati jogviszonynak a törvény erejénél fogva történő megszűnése.

Esküt megismételni, újra letenni általában nem kell, az eskü egy életre szól. A köztisztviselői esküszöveg megváltozásakor azonban a jogalkotó ezt is elengedhetetlennek tartotta, így is kifejezésre juttatva meggyőződését a jogintézmény rendkívüli jelentőségéről. Az esküt azért kellett minden köztisztviselőnek újra letennie, mert annak szövege kiegészült néhány szóval, bár e kiegészítések csak olyan magatartásszabályokat tartalmaznak, amelyek a köztisztviselők számára a törvény alapján eddig is kötelezők voltak. Az eskü megismételésének kötelezettsége akkor lehet indokolt, ha alapvető értékrendbeli változások következnek be, erről azonban ebben az esetben nyilvánvalóan nem beszélhetünk. A törvénymódosítás nyomán az alkotmányban biztosított alapjogok korlátozása okozta lelkiismereti konfliktussal kellett szembenéznie sok, évtizedek óta a közigazgatásban dolgozó köztisztviselőnek, anélkül, hogy ennek nyomós indoka lett volna.

JEGYZETEK

1. A köztisztviselők jogállásáról szóló 1992. évi XXIII. törvény (a továbbiakban: Ktv. vagy köztisztviselői törvény) 12. §-a tartalmazza a köztisztviselői esküre vonatkozó szabályokat. Az új esküszöveget a Ktv.-t módosító 2001. évi XXXVI. törvény 12. §-a határozta meg, amely 2001. július 1-jétől hatályos.
2. Lásd a Magyar Köztársaság Országgyűlésének Házszabályáról szóló 46/1994. (IX. 30.) OGY határozat 1. és 3. mellékletét, a kormány tagjai és az államtitkárok jogállásáról és felelőségéről szóló 1997. évi LXXIX. törvény mellékletét, a bírák jogállásáról és javadalmazásáról szóló 1997. évi LXVII. törvény 13. § (1) bekezdését, az ügyész-ségi szolgálati viszonyról és az ügyész-ségi adatke-

- zelésről szóló 1994. évi LXXX. törvény 15. § (3) bekezdését, az ügyvédekről szóló 1998. évi XI. törvény 16. § (2) bekezdését, a Magyar Könyvvizsgálói Kamaráról és a könyvvizsgálói tevékenységről szóló 1997. évi LV. törvény 10. § (2) bekezdését, végül a választási eljárásról szóló 1997. évi C. törvény 1. mellékletét.
3. Lásd a magyar állampolgárságról szóló 1993. évi LV. törvény 7. § (4) bekezdését. Az (5) bekezdés szerint az állampolgársági eskü és az állampolgársági fogadalom egyenértékű. Az állampolgársági eskü, illetve fogadalom közötti különbségtétel megítélésére nézve lásd a következő jegyzetet.
 4. Ebben a tekintetben az állampolgársági eskü és fogadalom eltér a köztisztviselői eskütől. Bár az „Isten engem úgy segítjen!” ott is választható, a törvény nem tartalmazza a meggyőződés szerinti választás követelményét. Míg a köztisztviselő „meggyőződése szerint”, a honosított „választása szerint” mondja az egyik vagy másik szöveget. Ez a választás már nem a meggyőződés által meghatározott, tehát az eskü letehető az ateista, a fogadalom pedig a hívő által is.
 5. További kérdésként merül fel, hogy milyen alapon preferálja azon meggyőződéseket a jogalkotó, amelyek számára az „Isten engem úgy segítjen!” mondat elfogadható, és miért feledkezik meg azokról, akik meggyőződésük alapján más tartalmú záradékkal látnák el esküjüket.
 6. Lásd a 64/1991. (XII. 17.) AB határozatot, ABH 1991. 313.
 7. A személyes adatok védelméről és a közérdekű adatok nyilvánosságáról szóló 1992. évi LXIII. törvény (a továbbiakban: Avtv.) 2. § 1. pontja.
 8. „Az Alkotmány 59. §-ában biztosított személyes adatok védelméhez való jognak eszerint az a tartalma, hogy mindenki maga rendelkezik személyes adatainak feltárásáról és felhasználásáról. Személyes adatot felvenni és felhasználni tehát általában csakis az érintett beleegyezésével szabad; mindenki számára követhetővé és ellenőrizhetővé kell tenni az adatfeldolgozás egész útját, vagyis mindenkinek joga van tudni, ki, hol, mikor, milyen célra használja fel az ő személyes adatait. Kivételesen törvény elrendelheti személyes adat kötelező kiszolgáltatását, és előírhatja a felhasználás módját is. Az ilyen törvény korlátozza az információs önrendelkezés alapvető jogát, és akkor alkotmányos, ha megfelel az Alkotmány 8. §-ában megkövetelt feltételeknek.” [15/1991. (IV. 13.) AB határozat.] Ennek megfelelően rendelkezik az Avtv. 2. §-ának (1) bekezdése is, amely szerint személyes adat akkor kezelhető, ha az érintett ehhez írásban hozzájárul, vagy az adatkezelést törvény – illetve szűkebb körben önkormányzati rendelet – elrendeli.
 9. Avtv. 5. § (2) bekezdés.
 10. Az önkéntes, határozott és tájékozott hozzájárulás az adatvédelem nemzetközileg is általánosan elfogadott alapelve, lásd például az Európai Parlamentnek és a Tanácsnak az egyén személyes adatai feldolgozásával kapcsolatos védelméről és ezeknek az adatoknak a szabad áramlásáról szóló 95/46/EK irányelvét, a 2. cikk (h) pontját.
 11. Az adatminőség elvének eleme a pontosság: a kezelt személyes adatnak pontosnak, teljesnek és időszerűnek kell lennie [Avtv. 7. § (1) bekezdés b)].
 12. Ügyiratszám: 615/A/2001.